

Motion till riksdagen 2011/12:So459

av Eva Olofsson m.fl. (V)

Personlig assistans

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen begär att regeringen skyndsamt lägger fram förslag till en ändring av 9 a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, så att ursprungsintentionerna i LSS om möjligheten att leva ett liv som andra uppfylls.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör utreda om regelverken för personlig assistans är ändamålsenligt utformade för att möjliggöra arbete och ett aktivt föräldraskap.

2 Personlig assistans handlar om mänskliga rättigheter

En av grundtankarna med personlig assistans är att människor med funktionsnedsättning ska få leva det liv som de vill leva. Personlig assistans har förbättrat livskvaliteten enormt för många och är en av de viktigaste jämlikhetsreformerna i Sveriges historia.

I FN-konventionen om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning fastslås rätt till självbestämmande och rätten att kunna delta i samhället. Personlig assistans är en av de serviceformer som FN-konventionen beskriver som en rättighet. Målet med service som personlig assistans är ”inkludering och deltagande i samhället”. Det handlar alltså om en rättighet som sträcker sig långt utöver rätten att få hjälp med dusch, påklädning och andra liknande ting. Det handlar om en rätt till personlig assistans som skapar full delaktighet – rätt till medborgarskap med andra ord.

FN-konventionens rättighet till service hör till de så kallade ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. När det gäller dessa finns det inte en absolut rättighet till dem, utan hur de garanteras är beroende av landets resurser. Men i konventionen anges att: ”Med avseende på ekonomiska, sociala och

Fel! Okänt namn på

kulturella rättigheter åtar sig varje konventionsstat att vidta åtgärder och till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser” ("to take measures to the maximum of its available resources"). Det vill säga att Sverige har ett ansvar att maximalt använda sina resurser för att se till att rättigheterna blir verklighet.

I en rapport om assistansersättningens samhällsekonomiska effekter (Socialstyrelsen, 2008-131-27) finner Socialstyrelsen att personlig assistans också är en samhällsekonomiskt kostnadseffektiv insats som borde utökas till fler personer.

3 Besparingstrenden

LSS-kommittén har sett över lagstiftningen och lämnat förslag i sitt slutbetänkande *Möjlighet att leva som andra* (SOU 2008:77). Samtidigt som det finns vissa bra förslag i utredningen så har alltför många av förslagen sin grund i att man vill spara pengar. Generellt sett ser Vänsterpartiet inte stora möjligheter till det om man samtidigt ska uppfylla Sveriges åtaganden om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, vilket vi tveklöst måste göra.

Regeringen lade i våras fram en proposition med anledning av en del av utredningens förslag (2009/10:176 Personlig assistans och andra insatser – åtgärder för ökad kvalitet och trygghet) och vi förväntar oss att fler förslag kommer. Vänsterpartiet kommer att återkomma till assistansfrågorna såväl övergripande som i detalj framöver.

Både i utredningen och i regeringens proposition problematiseras kostnadsutvecklingen när det gäller personlig assistans. Regeringen skriver att den ser dämpande av kostnader som en av fyra principiella utgångspunkter i politiken kring personlig assistans. Vi anser att den personliga assistansen inte ska kosta mer än nödvändigt, men för Vänsterpartiet är inte kostnadsdämpning en principiell utgångspunkt i sammanhanget, utan rätten till en god personlig assistans ska stå i fokus.

I sin proposition skriver regeringen att kostnadsutvecklingen ska uppmärksammas nu och även fortsättningsvis. Den skriver vidare att möjligheter att dämpa kostnadsutvecklingen måste övervägas. Detta är självklart en signal till ansvariga myndigheter.

4 Akuta behov av lagändringar

Det stora och akuta problemet när det gäller personlig assistans i dag är den utveckling av Försäkringskassans bedömningar av begreppet ”grundläggande behov”, som påbörjats utan politiska beslut.

Till de grundläggande behoven räknas hjälp med personlig hygien, hjälp med måltider, hjälp med att klä av och på sig, hjälp med att kommunicera med andra och annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den som

har funktionshindret. För att vara berättigad till assistansersättning måste dessa grundläggande behov bedömas kräva assistans minst tjugo timmar per vecka.

Försäkringskassans bedömningar har på senare år skärpts på ett orimligt sätt som inte står i överensstämmelse med lagstiftningens intentioner. Detta inleddes 2007, men utvecklingen har sedan dess eskalerat. Den nya linjen innebär att endast integritetskänsliga delar i de grundläggande behoven ska räknas när det ska avgöras om en persons grundläggande behov uppgår till minst tjugo timmar per vecka. Ett exempel som ofta nämns och tillämpas i verkligheten är att Försäkringskassan inte längre anser att det föreligger ett för assistansersättning grundläggande behov vid måltider i de fall man själv kan föra mat till munnen, även om funktionsnedsättningen innebär att man inte själv kan skära, tillreda eller plocka fram maten. Ett annat exempel är att det inte räknas in i grundläggande behov att kunna tvätta sitt eget hår, utan Försäkringskassan räknar endast in assistansbehov vid toalettbesök och att kunna tvätta sig i övrigt vid bedömningen av om man kan sköta sin hygien.

De skärpta bedömningarna har lett till att många helt blivit av med sin assistansersättning och utvecklingen går allt snabbare. 2010 hamnade 269 tidigare assistansberättigade under 20-timmarsgränsen vid omprövningar och under första halvåret 2011 var antalet 159. Detta innebär att allt fler nu förlorar sin assistans vid omprövningar.

Försäkringskassan har haft i uppdrag att rapportera till regeringen om sitt arbete när det gäller bedömningar av grundläggande behov. En sådan rapport kom också under sommaren. Rapporten berör dock inte alla de problem som många beskrivit. I stället är inriktningen att gå vidare på den inslagna linjen när det gäller grundläggande behov samt att ta fram metoder för att på ett mer enhetligt sätt kunna bedöma övriga behov som kan berättiga till assistans.

Socialstyrelsen har samtidigt haft i uppdrag att i samarbete med Försäkringskassan utarbeta en metod för att bedöma grundläggande behov av assistans, ett så kallat behovsbedömningsinstrument. Ett första försök till detta fick omfattande kritik på grund av de frågor som handläggarna skulle ställa till dem som ansökte om assistans. Frågorna uppfattades som mycket integritetskränkande. Ett nytt försök att ta fram ett behovsbedömningsinstrument har nu gjorts och presenterades den 31 augusti. Det finns fortfarande en oro för vad det innebär, men kritiken har mildrats.

2009 tog socialutskottet del av den oro som många då kände när det gäller risken för att bli av med assistanstimmar och att vid bedömningarna få sitt liv kartlagt i detalj genom integritetskänsliga frågor. Efter förslag från utskottet antog riksdagen ett tillkännagivande som innebar att regeringen skulle följa frågan om bedömningar av grundläggande behov noggrant och återkomma till riksdagen efter att Försäkringskassan och Socialstyrelsen hade utfört de ovan nämnda uppdragen. Vi förväntar oss alltså att regeringen snart återkommer i frågan.

Även om kritiken mot förslaget till behovsbedömningsinstrument nu är mildare än efter det att det första förslaget kom, så förändrar det inte grunden för den oro som många känner för att helt eller delvis bli av med sin assistans. Antalet beviljade timmar per person stiger, men detta gäller dem med de mest

Fel! Okänt namn på

omfattande funktionsnedsättningarna. Andra som tidigare haft en självklar rätt till assistans blir av med timmar eller känner oro inför sin omprövning.

För de personer som blir av med sin assistansersättning innebär det ofta en personlig katastrof. Möjligheterna att leva ett liv som andra begränsas påtagligt, trots uppenbara behov av assistans som tidigare hade lagstöd. Många görs beroende av anhöriga.

Assistansberättigades rätt att arbeta och vara föräldrar är inte tillräckligt tydliga i lagstiftningen i dag, men det är ändå så att personlig assistans har möjliggjort arbete och aktivt föräldraskap för många. Om de som förlorar sin personliga assistans i stället görs beroende av hemtjänst innebär det att föräldrar som behöver hjälp till och från miljöer utomhus inte kan få det. Det finns väldigt små möjligheter att inom ramen för hemtjänsten vara med sina barn i lekpark, gå i skog och mark, besöka nöjesfält m.m. Eller för den delen att följa med sina barn när de är i behov av sjukvård. I barnkonventionen är det tydligt att barn inte får diskrimineras på grund av att föräldrarna har funktionsnedsättningar. När det gäller arbete så är personlig assistans i många fall en förutsättning för att kunna arbeta och kan dessutom utgöra skillnaden mellan att kunna arbeta heltid och/eller att inte kunna arbeta alls, med ohälsa och usel självkänsla som följd. Den som nu blir av med sin assistansersättning kan därför få betala ett högt pris.

Denna nya praxis stämmer inte överens med de åtaganden Sverige har ingått enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Försäkringskassans nya bedömningslinje har bekräftats av en dom i vad som då hette Regeringsrätten, nu Högsta förvaltningsdomstolen. För att vända utvecklingen krävs därför lagändringar.

Riksdagen bör därför begära att regeringen skyndsamt lägger fram ett förslag till ändring av 9 a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, så att man uppfyller ursprungsintentionerna i LSS om möjligheten att leva ett liv som andra.

5 Undanröj hinder för arbete och föräldraskap

Samhället bör göra allt för att alla ska ha lika stora möjligheter att arbeta och vara aktiva föräldrar. Tyvärr kvarstår många hinder för detta och en del av dem kan ha ganska enkla lösningar.

Ett konkret fall, som kommit till vår kännedom, gäller en man som bor i Göteborg. Han fick ett erbjudande om arbete i Stockholm. Precis som många andra ville han behålla sin anknytning till sin bostadsort och veckopendla. Detta visade sig vara mycket svårt eftersom assistansersättningen inte täcker assistans i samband med de resor han skulle behöva göra och assistentens uppehälle på arbetsorten. Valmöjligheterna han då ställdes inför var att tacka nej till jobbet, flytta eller betala assistanskostnaderna ur egen ficka. Detta är en situation som en person utan omfattande funktionsnedsättning inte skulle sättas i. Han tvingades slutligen tacka nej till jobbet.

Fel! Okänt namn på

Denna typ av hinder i regelverken för assistans måste tas bort. När hindren innebär att man måste tacka nej till ett arbete är det tydligt att hindret kan vara negativt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Regeringen bör därför låta utreda om regelverken för personlig assistans är ändamålsenligt utformade för att möjliggöra arbete och aktivt föräldraskap.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 1 oktober 2011

Eva Olofsson (V)

Bengt Berg (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Marianne Berg (V)

Lena Olsson (V)